

2015. augusztus 31. - **A moldvai csángók magyar identitásának megőrzését illetően pesszimistán, a táncházmozgalom fennmaradását tekintve pedig optimistán tekint a jövőbe Kallós Zoltán.**

A számos elismeréssel, többek között Kossuth-díjjal, Corvin-lánccal és a Nemzet Művésze címmel kitüntetett népzene gyűjtővel válaszüti otthonában beszélgettünk. A Magyar Nemzet augusztus 31-ei számában megjelent interjú bővebb változata.

– Egyfajta sorsszerűség volt, hogy Moldvába és Gyimesbe került. Rengeteg gyűjtést köszönhet az utókor az ott tartózkodásainak.

– Lészpedre önként mentem, de ennek azért volt előzménye. A katonaságot Romanban töltöttem, mert amikor bevonultam, lehetett választani Husi, Suceava, Ias és Roman között, és én akkor azért választottam Romant, mert tudtam, hogy ott élnek az északi csángók. Szerencsésen alakult a helyzetem, mert a hadtesthez kerültem. Akkoriban a katonakönyveket ötévenként a helyszínen láttamozták, úgyhogy végigjártuk az egész megyét. Bár már nem sok helyen tudtak magyarul, de azért született kapcsolat, sőt volt két déli csángó kollégám is, az egyik lányiki, a másik újfalusi, őket a katonaság után felkerestem. Akkoriban Vistán tanítottam. '46-ban végeztem, és a katonaság után visszamentem Vistára.

– Hogy cseppent bele az aktív gyűjtésekbe?

– A néprajzi katedra havonta tartott gyűlést Kolozsváron, oda eljárom – már azelőtt Gunda Bélának az óráit is látogattam a '40-es években mint kisdíák –, és ott a néprajzi katedrán a Kodály-, Bartók-tanítvány, Jagamas János is tartott előadást. Megkérdezte, honnan jöttem, mondtam, hogy Vistáról, erre mondta, hogy volt ott gyűjténi, de nagyon gyenge anyag került elő. Biztattam, jöjjön még egyszer. Kijöttem, és olyanok kerültek elő, mint A három árva, a Kolduscsúfoló, keservek. Onnantól tartottam a kapcsolatot Jagamassal.

Egy alkalommal elmentem Mákófalvára, ahol az egyik barátomnál a tornácon láttam egy hosszú fát, aminek kerek volt a vége, és egy 1820-as évből állott rajta. Kértem, hogy mi ez, s mire használták. Mondja, hogy ez a palága, ezzel büntették a legényeket, dédnagyapám, nagyapám legénybíró volt. Én tudtam, hogy Nádasmentén azt mondják a tenyeresnek, hogy palágát kap. Mindjárt kapcsolóztam, elkértem, és bevittem a néprajzi múzeumba az ifjú Kós Károlyhoz. Kértem, hogy mivel dolgoznak, mondják, hogy Kolozsvár monográfiáját készítik, és a cigány telepek felmérésével vannak megbízva, de olyan nehéz a bizalmukba férkőzni, nem ismerem-e valakit, aki tud cigányul. Mondom, hogy én tudok cigányul. Visszamentem Vistára. Jött az értesítés, hogy behívtak a Folklórintézetbe. Kimentünk a cigánytelepre Jagamassal, és ének szűrődött ki az egyik házból, egy anyuka altatta a gyermekét. Bementünk, még átjöttek az asszonyok. Akkor nem tudtuk felvenni, még nem volt magnó, fonográffal dolgoztunk, így bevittük őket a Folklórintézetbe, elkészültek a felvételek, én leírtam a szöveget és lefordítottam. Ismét visszamentem Vistára, megint csak jött az értesítés, hogy menjek be a Zeneakadémiára. Ott egy nagy bizottság várt: felvételi volt. Énekeltem egy román, egy magyar és egy cigány dalt, és felvettek.

Így kerültem a Zeneakadémiára Jagamas jóvoltából, ő külön is foglalkozott velem, mert az én zenei tudásom nem volt nagy, nem olyan volt a gyerekszobám, mint a többi kollégának, nekem az volt a fontos, hogy megtanuljak valamennyire fül után jegyezni. Három félév volt a folklór, színjelessel végeztem, aztán negyedéven kizártak társadalmi származásom miatt. Nem ez volt az első, kizártak másodéves koromban is, de Vistán volt egy országgyűlési képviselő és prezídiumi tag, egy asszony, Nyilas Ilona, aki ismerte a szüleimet és engem is, és akkor még

visszavettek. Negyedéven aztán újra kizártak, és így nem végeztem el a Zeneakadémiát. Akkor elmentem önként Lészpedre tanítani, ott voltam egy évet és három hónapot.

Hogyhogy csak ilyen rövid időt?

– Megszűntek a magyar iskolák. Hetven 1-4 osztályos magyar iskola volt Moldvában abban az időben, s kettő felső tagozat, egy Onesten, egy Lujzikalagorban. A magyar forradalom után aztán megszűnt mindegyik. Akkor elmentem Gyimesre, ott voltam nyolc évig. Azért oda mentem, mert onnan könnyen be tudtam járni Moldvába, s úgy folytattam a gyűjtéseket.

– Gyimesi gyűjtései is jelentősek.

– Igen, külön kötetben jelentek meg és külön CD-n.

– Mi alapján döntötte el, hogy hol gyűjt és hol nem?

– Sosem másztam bele másnak a gyűjtési területeibe. Négy területen gyűjtöttem: az észak-mezőségi falvakban Szék környékén, Kalotaszegen a nádasmenti falvakban, a gyimesi csángóknál és a moldvai csángóknál. Székelyföldön egyáltalán nem.

– Tudatosan?

– Tudatosan. Ott voltak gyűjtések. Itt Válaszúton a múzeumban is Székelyföldről csak egy rend férfi és egy rend női ruhát állítottunk ki. Rengeteg tájház van Székelyföldön, aki arra kíváncsi, menjen oda. Nekünk elsősorban Mezőséget kell képviselnünk, ezért három mezőségi szobánk van, két kalotaszegi, egy csángó, egy román és egy szász.

– Gyimest leszámítva azokon a területeken, ahol gyűjtött, különösen itt Mezőségen nagyon erős az asszimiláció.

– A helyzet az, hogy Mezőséget annak idején elkerülték a kutatók, vegyes nemzetiségű terület lévén. Kodályék már az 1900-as évek elején kijelentették, hogy a régi magyar népzenei stílus eltűnőben van a magyar nyelvterületen. A negyvenes években mi is Magyarországhoz tartoztunk, elkezdődött a kutatás. Palotay Gertrúd etnográfus írt egy tanulmányt a széki írásosról, a rámán varrott írásosról, azt csak ott készítik, és ez Kodály kezébe került, aki azt mondta: ha ilyen a varrottasuk, milyen lehet a zenéjük? Ezután eljött Lajtha, és rádöbbsent, hogy itt még virágzik a régi népzenei stílus. Itt a Borsavölgyében, Kidében Járdányi Pál megírta A kidei magyarság világi zenéjét, Vajkai Aurél a Népi orvoslás a Borsavölgyében című könyvét, Szabó T. Attila pedig Palotay Gertrúddal két rövid írást jelentettek meg az Erdélyi Múzeumi Közleményekben Ismeretlen mezőségi hímzések címen Válaszútról és környékéről. Ahogy a háború végével jött a változás, ez a gyűjtési fellángolás is abbamaradt. Később aztán a táncházmozgalomban figyeltek fel újra erre a területre.

– Akkor viszont Mezőség reflektorfénybe került, mivel zenéje és tánca elmaradhatatlan kellékévé vált a táncházaknak.

– Jagamas szerint a mezőségi zenei felállás lehetett az erdélyi fejedelmi udvarok muzsikálási módja. Nem véletlen az, hogy ilyen nevű dallamok maradtak meg, mint például Válaszúton Rákóczi ritka magyarja, vagy Széken Lajtha gyűjtötte fel Rákóczi keservesét, Jagamas Bethlenben a Bánffyak lassúját. Valamikor közös volt ez a zenei kultúra az úri osztállyal, amelyet magunkkal hoztunk keletről, aztán az arisztokrácia zenei ízlése nyugati hatásra megváltozott, a falusiak pedig megőrizték. Válaszútról is került elő olyan katonakísérő dallam, amelynek Jagamas megtalálta a csuvas változatát.

– Feltételezem, hogy a magyar identitás megőrzése vezérelte önöket, amikor Válaszúton létrehozták az iskolát és a hozzá tartozó kollégiumot.

– Ezekben a szamosháti falvakban nincsen iskola, nemhogy magyar, de még román sincs. A gyerekeink 26 százaléka vegyes házasságból jön. Egy része alig ért magyarul, nem is tud vagy csak keveset. Itt úgy megtanulnak magyarul, hogy a végén szebben beszélnek, mint a szüleik.

Van olyan, aki itt kezdte és már az egyetemet végezte. Nem tudom, mi lett volna belőle, ha mi nem hozzuk el ide. Román iskolában már mind románok lettek volna. Most is van olyan kislányunk, már a testvére is jön, akinek csak a nagyapja magyar. Jönnének románok is, de nem vesszük fel, csak azt, akinek van magyar felmenője.

– Hány gyerek fér most el?

– Most 120 körüli a létszám, de beindult a felső tagozat és a 9. osztállyal a mezőgazdasági líceum, tavaly ebből egy osztály volt, most lesz kettő. Elég nehezen tudjuk őket elhelyezni az internátusban. A múzeumot is kellene bővíteni, rengeteg értékes tárgy van raktáron, amelyet helyszűkében nem tudunk kiállítani.

– Visszatérve az asszimilációra: Moldvában a táncházmozgalom által hangsúlyossá vált figyelem segíti a magyarokat az identitásuk megtartásában?

– Moldvában az lett volna jó, ha megmaradtak volna az iskolák, mert akkor kitermelődhetett volna egy értelmiség, de így? A papokon kívül semmi sincs, legjobban azok tiltják a magyar nyelvet.

– És az anyaországi kezdeményezések?

– Falra hányt borsó. Fakultatív. A gyerek megtanul írni-olvasni magyarul, s hova tovább? Sehova. Megy tovább a románosítás, főleg a papok részéről. Ez a Vatikánnak is tudatos politikája, hogy megtörje a görög egyház egységét a románoknál. Moldva missziós területnek számított, így olasz papok jöttek oda. Azok persze hamarabb megtanultak románul, mint magyarul. Később megtiltották a magyar nyelvű miséket a templomokban, csak románul és latinul lehetett misézni. Mivel nem volt minden faluban pap, a kántorok továbbvitték a régi magyar egyházi zenei hagyományt. Rengeteg olyan anyag került elő, amelyekről nincs is feljegyzésünk. Vallásos énekek, apokrif imák, a Mária-siralom. Ugyanez a helyzet a balladákkal, olyanokra bukkantunk, amelyek nálunk nincsenek, mint például az Ifjú Mátyás király (Talányfejtő leány), a Ráduly vajda, a Szeplédi Borbála, Az elrabolt leány, vagy a magyarul Szép fehér pakulár, a román Mioritának a változata. Érdekes módon magyarul hamarabb lejegyezte Petrás Ince János 1843-ban, mint románul Vasile Alecsandri 1860-ban. Az összes klasszikus ballada megtalálható Moldvában, s még azon túl vannak helyi változatok, költött igaz történetek is. Nagyon gazdag a hagyomány, és nem meglepő módon azokon a helyeken maradt meg igazán, ahol nem tiltotta a pap. Például Klézséből került elő a legtöbb ballada és lírai dal, ugyanis ott lengyel volt a pap, és nem tiltotta a magyar éneket sem a templomban, sem a guzsalyasban.

– Felmerül a kérdés, mennyire maradhat még élő ez a gazdag moldvai hagyomány a mai viszonyok között?

– Most már vége az egésznek! Éppen néztem, hogy most megjelent az új Balladás könyv, 550 ballada és balladás hangulatú dal található benne 225 adatközlőtől, és ebből még él vagy húsz-huszonöt. A Balladás könyvnek van egy DVD-melléklete 348 eredeti helyszíni felvétellel.

– A fiatalok már nem tudják ezeket?

– Egy-két család még akad, például Lészpeden van három unoka, az ő nagyanyjuktól gyűjtöttem, és mind a hárman tudják mindazt, amit a nagyanyjuk tudott, ő már meghalt. Kettő sajnos már elment, az egyik Spanyolországba, a másik Olaszországba. A legnagyobb viszont Lészpeden van és gyönyörűen énekel, ahogy az anyja is.

– Lehet-e még érdemben népzenei gyűjteni?

– Lehet, sőt kell is. Sok olyan hely van, ahol ilyen szándékkal még nem járt soha senki, és még élnek olyanok, akik tudják ezeket a dalokat. Régen minden háznál a gyermekeket a nagyapák,

Írta: Adminisztrátor
2015. augusztus 31. hétfő -

nagyanyák nevelték, a gyermekek az öregektől vették át a hagyományt, nem a szüleiktől, azért él még. Van például egy hagyományőrző kicsi falu, Visa, még Kelemen kőművest is tudnak, sajnos az egyik asszony meghalt, a másik most nagybeteg, de még van egy öregasszony, attól tanulták ők is. Vagy ott van Szovát, a leggazdagabb díszítésű falu, ott még egy asszony él, aki sok mindent tud. Tőle még fiatalkorában is gyűjtöttem. Úgy mondta fel a nevét, hogy „énekeltem én, Kádár Erzsi 18 esztendő mulatságos kislány”.

– Legalább olyan fontos, hogy a felgyűjtött anyagot rendszerezzék.

– Azt az MTA végzi. Erre a vidékre jellemzőek a 16 szótagos dallamok, s mint ahogy a tizenkettes dupla hatosokból tevődik össze, ez dupla nyolcasokból. Kodályék Székelyföldön gyűjtöttek egynéhányat, és „jajnotának” nevezték. Ezen a környéken viszont sok van még. Létezik egy olyan magyarázat is, hogy talán műköltési termék lenne, de a régi stílusból minden típust megtalálunk benne, pentaton dallamok is vannak, ereszkedő rendszerűek. Az is az érdekességük, hogy a dallamot csonkítani vagy bővíteni lehet a versek szótagszáma szerint. Mindenki azt fűzi bele, ami rá vonatkozik. Előfordul, hogy egy énekes egy dallamon belül 12, 11 és 16 szótagosat is énekel, azonos tartalmú szövegeket összefűzve. Nem tudjuk, mikor keletkezett ez a dallamtípus, csak azt, hogy itt maradt meg ezen a környéken. Mezőségnek van még egy különlegessége, a régi páros tánc, az akasztós. Ezen belül egy bizonyos dallamra azt mondják, hogy egy nemzetség tánca: Kissek tánca, Ballák tánca, Csete nemzetség tánca. Ez is mutatja a tánc régiségét. Martin György tánckutató szerint ez lehetett a legrégebbi magyar páros tánc. Bethlen Gáborról van egy feljegyzés: olyan lassú táncot járt, hogy alig mozgatta a lábát. Ez a tánc épp ilyen.

– A táncmozgalom elvitte a városba a népzene, néptáncot, ugyanakkor a kialakító, éltető háttere, a szokásvilág és a paraszti kultúra eltűnt mögüle. Meddig maradhat fenn ebben a mesterséges közegben?

– Nem félek, ez már megmarad. Aki kiöregedett, viszi a gyereket és az unokáját. Beállott a folytonosság. Mindenkinek van egy anyanyelve, kell, hogy legyen egy zenei anyanyelve is, és ehhez szorosan kapcsolódik a magyar mozgáskultúra is, nem véletlen, hogy tánc közben mindig énekeltek. Addig leszünk magyarok, amíg magyarul énekelünk és magyarul táncolunk.

– Tehát e téren bizakodó?

– Már rég elmuzeizálták a táncmozgalom halálát, mégis egyre jobban terebélyesedik, és nemcsak Magyarországon, hanem szerte a világon. Ez az a mozgalom, amely az egész világ magyar ifjúságát összefogja. De nézzük Japánt, ahol szintén népszerű: a japánoknak nincsenek csak rituális típusú táncaik. Ez a fajta tánc hiányzik nekik, és ázsiai nép lévén ők is ráharaptak a magyar táncokra.

– A magyar népzene lehet a kulcsa a magyar identitás megőrzésének?

– Itt az iskolában is nagyon fontosnak tartjuk a népdaloktatást, mindennap énekelnek a gyerekek, amikor elmegy a kisgyerek innen, már legalább 30-40 népdalt tud, az már egy zenei anyanyelv. Most jövőre két osztályunk lesz a nagyokból, lehet, hogy csinálunk egy táncsoportot belőlük 6-8 párral. A táborainkban is fontos az éneklés, napi kétszer van népdaltanulás. Egy hét alatt legalább 30-40 népdalt tanítunk. Belecseppentünk egy latin-szláv tengerbe, és miközben sok nép tűnt el a Kárpát-medencében, mi csodával határos módon megmaradtunk magyarnak. Ez a kultúra tartott meg minket ezer évig. **Kiss Eszter Veronika**

Indulj el egy úton...

Szeptember 13-ig látogatható az Indulj el egy úton... címmel megrendezett Kallós Zoltán életmű-kiállítás a szentendrei Skanzenben, amelyet szombaton a II. Kárpát-medencei

Kallós Zoltán: Ez a kultúra tartott meg minket ezer évig (Magyar Nemzet)

Írta: Adminisztrátor

2015. augusztus 31. hétfő -

Táncházzenészek Találkozója alkalmából rendhagyó tárlatvezetésekben tekinthetnek meg az érdeklődők, többek között a Kossuth-díjas Korniss Péter fotóművész, a Nemzet Művésze és a Prima Primissima díjas Petrás Mária népdalénekes közreműködésével. Ezen a napon az esti gálán élőben hallhatjuk a magyarszováti Kádár Erzsébetet, akitől Kallós Zoltán is sokat gyűjtött, sőt a nap folyamán a központi színpadon éneket is tanít Tankó Eszter gyimesfelsőközi hagyományőrző énekessel együtt.